

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Навчально-науковий інститут менеджменту та підприємництва
Кафедра маркетингу

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

**ОСНОВИ НАУКОВИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ
ТА ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКИ**

Київ – 2025

Виноградова О.В. Основи наукових досліджень та організації науки. Методичні рекомендації для вивчення дисципліни для здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії освітньо-наукової програми «Менеджмент». Київ, Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій, 2025. 50 с.

Методичні рекомендації спрямовані на вирішення завдань щодо формування та розвитку у здобувачів системних знання і розуміння концептуальних основ наукових досліджень та організації науки й практики розвитку цього напрямку та набуття навичок самостійної роботи щодо засвоєння навчального матеріалу.

Методичні рекомендації містять: логіку побудови дисципліни; завдання для самостійної роботи здобувачів (до кожного завдання додається покроковий алгоритм його виконання та зразки рішення); глосарій; політику курсу; перелік онлайн курсів для отримання додаткових балів; правила академічної доброчесності; критерії оцінювання; питання які виносяться на іспит та рекомендовану літературу.

Ці методичні рекомендації розроблені із застосуванням генеративного штучного інтелекту (модель Gemini 3 Flash від Google) як інструменту структурування навчального контенту та адаптації методичних алгоритмів. Формування матеріалу, остаточне редагування, верифікація змісту на відповідність силабусу дисципліни та вибір прикладів здійснені автором особисто.

Рецензент: Сьомкіна Т.В., д.е.н., професор

Методичні рекомендації розглянуто та рекомендовано до використання у навчальному процесі рішенням кафедри маркетингу. Протокол № 8 від 23.12.2025.

@ Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій, 2025

@ Виноградова Олена Володимирівна, 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	4
МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	7
СТРУКТУРА І ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ	11
ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	16
ПРАВИЛА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ	35
ПОЛІТИКА КУРСУ («ПРАВИЛА ГРИ»)	37
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	38
НЕФОРМАЛЬНА ТА ІНФОРМАЛЬНА ОСВІТА	39
ГЛОСАРІЙ	46
ПИТАННЯ ЯКІ ВІНОСЯТЬСЯ НА ІСПИТ	47
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	58

ВСТУП

У контексті воєнного стану та подальшого відновлення України, роль науки стає екзистенційною. Наукові дослідження сьогодні — це не «вежа зі слонової кістки», а інструмент виживання та розвитку держави: від розробки новітніх матеріалів та технологій до психологічної реабілітації та розвитку високотехнологічного сектору (Hi-Tech), де інтелектуальний капітал є головним ресурсом. Україна потребує експертного супровіду всіх процесів державотворення. Це і наукове обґрунтування реформ, і розробка стратегій відбудови інфраструктури, і енергетична незалежність та екологічна безпека. Крім цього розвиток науки стає маркером цивілізованої держави. Якісні публікації українських вчених у світі — це форма «наукової дипломатії», що утверджує суб'єктність України.

Сучасна парадигма вищої освіти та науки в Україні вимагає від аспіранта не просто накопичення знань, а формування цілісного профілю дослідника-інноватора.

Дисципліна «**Основи наукових досліджень та організації науки**» виступає фундаментом для професійної трансформації особистості, перетворюючи здобувача на фахівця, здатного відповідати на глобальні виклики.

Вивчення нормативно-правових засад державної політики дозволяє досліднику ефективно використовувати кадровий та матеріальний потенціал наукових шкіл. Акцент на трансфері технологій та захисті інтелектуальної власності (патентів, авторських прав) перетворює наукову роботу на реальний інструмент відбудови економіки України. Використання сучасних ІТ-інструментів (від MS Excel до сервісів візуалізації даних) забезпечує конкурентоспроможність українських розробок на світовому ринку.

Дисципліна «**Основи наукових досліджень та організації науки**» є *обов'язковим компонентом* освітньо-наукової програми для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти. Вона входить до блоку освітніх компонент, спрямованих на *оволодіння загальнонауковими (філософськими) компетентностями, що є фундаментом для формування системного наукового світогляду, професійної етики та широкого культурного кругозору майбутнього вченого.*

Предметом вивчення навчальної дисципліни є методологія, організація та етика наукової діяльності, а також сукупність практичних інструментів планування, проведення та презентації результатів досліджень. Дисципліна вивчає науку як специфічну соціокультурну систему в її історичному розвитку та сучасному нормативно-правовому вимірі.

Вивчення курсу забезпечує формування універсального профілю дослідника через розвиток таких складових:

Soft Skills (Загальні компетенції)

ЗК01: Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК02: Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел

Hard Skills (Спеціальні компетенції)

- СК01: Здатність виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у менеджменті і дотичних до нього міждисциплінарних напрямках.
- СК04: Здатність ініціювати, розробляти, реалізовувати та управляти науковими проектами у менеджменті і дотичних до нього міждисциплінарних напрямках та /або складати пропозиції щодо фінансування наукових досліджень, реєстрації прав інтелектуальної власності.

Програмні результати навчання

У результаті опанування предмета аспірант набуває конкретних спроможностей, що безпосередньо впливають на якість дисертації:

- *Аналітичний* (РН01) Застосовувати сучасні інструменти і технології пошуку, оброблення та аналізу інформації, зокрема, статистичні методи аналізу даних великого обсягу та/або складної структури, спеціалізовані бази даних та інформаційні системи..
- *Моделюючий* (РН03) Розробляти та досліджувати концептуальні, математичні і комп'ютерні моделі процесів і систем, ефективно використовувати їх для отримання нових знань та/або створення інноваційних продуктів у галузі менеджменту та дотичних міждисциплінарних напрямках.
- *Проектно-етичний* (РН04) Розробляти та реалізовувати наукові та прикладні проекти, які дають можливість переосмислити наявне та створити нове цілісне знання та/або професійну практику у галузі управління та адміністрування і розв'язувати значущі наукові та технологічні проблеми в менеджменті з дотриманням норм академічної етики і врахуванням соціальних, етичних, економічних, екологічних та правових аспектів.
- *Методологічний* (РН05) Глибоко розуміти загальні принципи та методи управлінських наук, а також методологію наукових досліджень, застосувати їх у власних дослідженнях у сфері менеджменту та у викладацькій практиці.
- *Експертний* (РН06) Планувати і виконувати наукові і прикладні дослідження з менеджменту та дотичних міждисциплінарних напрямків з використанням сучасних інструментів, критично аналізувати результати

власних досліджень і результати інших дослідників у контексті усього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми; складати пропозиції щодо фінансування досліджень та/або проектів.

Таким чином, вивчення дисципліни спрямоване на **розвиток системи компетенцій, які є критичними для успішного захисту дисертації та подальшої кар'єри**, а саме:

- *Компетентнісний розвиток*: Дисципліна спрямована на формування здатності виявляти, ставити та вирішувати складні наукові проблеми (ЗК01), а також виконувати оригінальні дослідження, що створюють нове знання у сфері менеджменту (СК01).
- *Методологічна рефлексія*: Аспіранти вчать не просто застосовувати методи, а критично оцінювати їх адекватність об'єкту дослідження, що гарантує наукову достовірність отриманих результатів.
- *Академічний лідершип та автономія*: Курс готує здобувача до самостійного управління науковими проектами (СК04), формування гіпотез та усвідомлення відповідальності за власні висновки.
- *Цифрова та інформаційна грамотність*: Опановуються сучасні технології пошуку та аналізу інформації (РН01), робота з міжнародними базами даних (Scopus, Web of Science) та інструментами автоматизованої обробки даних.
- *Трансфер технологій*: Дисципліна надає знання про те, як перетворити наукову ідею у прикладну розробку, зареєструвати права інтелектуальної власності та знайти джерела фінансування досліджень.
- *Етична складова та академічна доброчесність*: Особлива увага приділяється дотриманню норм академічної етики (РН04), запобіганню плагіату та формуванню професійної чесності як ключової якості сучасної інтелектуальної еліти

Вивчення дисципліни включає лекційні, практичні заняття та самостійну роботу здобувачів.

Мета самостійної роботи — розвиток навичок автономного розв'язання складних науково-дослідних завдань та інтеграція набутих методологічних знань у процес безпосередньої підготовки дисертаційного дослідження.

Самостійна підготовка спрямована на трансформацію теоретичних засад організації науки у практичній інструментарій майбутнього вченого: від самостійного критичного аналізу світових наукометричних джерел до апробації власних наукових результатів у реальному академічному та професійному середовищі.

На вивчення навчальної дисципліни відведене *90 годин, 3 кредити ЄКТС*.

Форма підсумкового контролю *іспит*

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета викладання навчальної дисципліни - сформулювати систему знань щодо методології, організації та етики наукової діяльності, а також виробити практичні навички планування, проведення та презентації результатів власних досліджень

Результатом реалізації мети викладання дисципліни є готовність аспіранта до цілісного циклу наукової праці: від обґрунтування актуальної наукової ідеї та розробки програми дослідження до успішного захисту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії та впровадження отриманих результатів у суспільну практику.

Досягнення мети реалізується через реалізацію **завдань** на таких ключових напрямках:

- *Концептуально-методологічному*: опанування філософських та логічних засад побудови наукового знання, розуміння еволюції управлінської думки та сучасних наукових парадигм.
- *Інструментально-технологічному*: набуття практичних навичок застосування загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та статистичного інструментарію (Excel, SPSS тощо) для обробки емпіричних даних.
- *Організаційно-правовому*: вивчення нормативної бази функціонування науки в Україні, принципів державної наукової політики, механізмів захисту інтелектуальної власності та джерел грантового фінансування.
- *Академічно-комунікативному*: оволодіння культурою наукового мовлення, техніками академічного письма, правилами підготовки наукових публікацій у виданнях, що індексуються у базах Scopus/Web of Science, та навичками ведення наукової дискусії.

Після вивчення дисципліни здобувачі мають знати:

- сутність науки як специфічної соціокультурної системи та її історичні етапи розвитку;
- структуру та ієрархію елементів наукового знання (від факту до парадигми);
- типологію наукових досліджень (фундаментальні, прикладні, пошукові);
- складові ресурсного базису науки в Україні та світі;
- нормативно-правові засади державної політики у науковій сфері;
- різницю між філософською, загальнонауковою та конкретно-науковою методологією;

- класифікацію методів за рівнем пізнання (теоретичні, емпіричні) та характером отриманих даних (якісні, кількісні);
- основи забезпечення наукової достовірності отриманих результатів.
- структуру алгоритму дослідження: від ідентифікації управлінської проблеми до апробації результатів;
- визначення об'єкта, предмета, мети та гіпотези в контексті наукового дослідження в сфері менеджменту;
- логіку побудови дизайну дослідження: як поєднуються теоретичні моделі менеджменту з емпіричними даними підприємств;
- методики обґрунтування наукової новизни: як виявити те, що ще не було досліджено в теорії чи практиці управління;
- види наукових видань (монографії, препринти, фахові статті); структуру бібліотечних каталогів та електронних репозитаріїв
- архітектуру та принципи роботи Scopus, Web of Science, Google Scholar;
- наукометричні показники (квартиль журналу (Q1–Q4), індекс Гірша (h-index), імпаکت-фактор), і як вони впливають на валідність інформації;
- правила використання логічних операторів, пошукових тегів та інструментів розширеного пошуку;
- принципи використання інструментів ІІІ для наукового пошуку;
- методи критичного аналізу та якісного синтезу даних;
- основи планування експерименту;
- різницю між кореляцією та причинно-наслідковим зв'язком;
- поняття похибки вимірювання; шкали вимірювання;
- поняття стандартизації та сертифікації в науці;
- поняття валідності та надійності (Reliability & Validity)
- Закон України «Про авторське право і суміжні права»,
- Кодекс академічної доброчесності Державного університету інформаційно-комунікаційних технологій;
- види плагіату;
- поняття авторського права;
- процедуру отримання патентів на винаходи та корисні моделі;
- процедуру перевірки на плагіат;
- класифікацію об'єктів ІВ : різницю між промисловим зразком, винаходом та знаком для товарів і послуг;
- методи описової статистики; правила побудови графіків та діаграм;
- статистичні критерії; логіку регресійного аналізу;
- принципи візуалізації: правила вибору типу діаграми (стовпчикова, кругова, пелюсткова) залежно від типу даних;
- вимоги до написання тез, статей, дисертацій;

- особливості наукових текстів: різницю між тезами та статтею;
- правила оформлення бібліографії;
- вимоги до оформлення дисертації;
- правила академічного етикету (до): ведення наукових дискусій та реагування на критику.
- регламент публічного захисту;
- правила підготовки доповідей та презентацій;
- етику наукової дискусії;
- мовленнєвий етикет

Після вивчення дисципліни здобувачі мають уміти:

- ідентифікувати та формулювати елементи понятійно-категоріального апарату власного дослідження;
- критично оцінювати науковий потенціал та ресурсне забезпечення конкретного наукового проекту;
- визначати онтологічний базис та виходити на «термінологічне плато» у науковій дискусії;
- використовувати наукометричні ресурси для аналізу кадрового потенціалу наукових шкіл.
- логічно поєднувати мету, об'єкт та предмет із відповідним набором методів;
- обґрунтовувати вибір методів дослідження;
- застосовувати теоретичне моделювання: будувати концептуальні схеми та моделі управлінських процесів;
- розробляти інструментарій для емпірики;
- поєднувати різні методи для отримання об'єктивної картини.
- трансформувати практичну проблему підприємства у наукове завдання;
- будувати логічну схему (дерево цілей) наукової роботи, де кожне завдання впливає з мети;
- розробляти робочий план-проспект дослідження з чітким дотриманням логічної послідовності викладу думок.
- виконувати розширений пошук у цифрових архівах; складати анотований список літератури.
- формувати складні пошукові запити англійською мовою для мінімізації «інформаційного шуму»;
- критично оцінювати джерела наукової інформації;
- створювати матриці синтезу літератури, виявляючи суперечності та прогалини у наявних теоріях;
- аналізувати бізнес-кейси; знаходити та систематизувати наукові описи управлінських практик для побудови власних концептуальних моделей;

- застосовувати ШІ-інструменти для наукового пошуку ;
- здійснювати пошук та аналіз аналітичних документів міжнародних організацій для контекстуалізації дослідження
- обирати прилади та методики відповідно до поставлених завдань; вести протокол дослідження.
- операціоналізувати змінні у вимірювані показники;
- будувати план – дизайн експерименту;
- оцінювати етичні аспекти.
- коректно оформлювати посилання на джерела (у т.ч. на цифрові дані та ШІ);
- працювати з патентними базами (Укрпатент)
- складати пропозиції щодо охорони права інтелектуальної власності відповідно до результатів дослідження;
- застосовувати політику доброчесності у майбутній викладацькій та управлінській діяльності;
- користуватися спеціалізованим ПЗ: Excel (пакет аналізу), SPSS або хмарні сервіси аналітики;
- зводити результати в таблиці;
- робити комплексні висновки
- структурувати текст за розділами;
- писати наукові тексти у безособовій формі
- писати анотації (Abstracts) українською та англійською мовами: лаконічно викладати суть дослідження;
- створювати професійні презентації, використовуючи інструменти візуалізації даних;
- оформлювати акти впровадження.
- готувати відповіді на запитання опонентів;
- створювати якісний візуальний супровід виступу;
- кваліфіковано вести дискусію: аргументовано відстоювати свою позицію українською та англійською мовами.

СТРУКТУРА І ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКИ

Тема 1 Структурні елементи, функціональне призначення та ресурсне забезпечення науки

Знати:

- сутність науки як специфічної соціокультурної системи та її історичні етапи розвитку;
- структуру та ієрархію елементів наукового знання (від факту до парадигми);
- типологію наукових досліджень (фундаментальні, прикладні, пошукові);
- складові ресурсного базису науки в Україні та світі;
- нормативно-правові засади державної політики у науковій сфері.

Вміти:

- ідентифікувати та формулювати елементи понятійно-категоріального апарату власного дослідження;
- критично оцінювати науковий потенціал та ресурсне забезпечення конкретного наукового проекту;
- визначати онтологічний базис та виходити на «термінологічне плато» у науковій дискусії;
- використовувати наукометричні ресурси для аналізу кадрового потенціалу наукових шкіл.

Формування компетенцій: ЗК02, СК04

Результати навчання: РН04, РН05, РН06

Рекомендовані джерела: 4, 5, 9, 15, 22, 23, 28, 29

Тема 2. Методологія та методи дослідження.

Знати:

- різницю між філософською, загальнонауковою та конкретно-науковою методологією;
- класифікацію методів за рівнем пізнання (теоретичні, емпіричні) та характером отриманих даних (якісні, кількісні);
- основи забезпечення наукової достовірності отриманих результатів.

Вміти:

- логічно поєднувати мету, об'єкт та предмет із відповідним набором методів;
- обґрунтовувати вибір методів дослідження;
- застосовувати теоретичне моделювання: будувати концептуальні схеми та моделі управлінських процесів;

- розробляти інструментарій для емпірики;
- поєднувати різні методи для отримання об'єктивної картини.

Формування компетенцій: ЗК01, СК01, СК04

Результати навчання: РН03, РН05

Рекомендовані джерела: 3, 4, 5, 9, 15, 19

Тема 3. Алгоритм та логіка організації наукового дослідження в менеджменті

Знати:

- структуру алгоритму дослідження: від ідентифікації управлінської проблеми до апробації результатів;
- визначення об'єкта, предмета, мети та гіпотези в контексті наукового дослідження в сфері менеджменту;
- логіку побудови дизайну дослідження: як поєднуються теоретичні моделі менеджменту з емпіричними даними підприємств;
- методики обґрунтування наукової новизни: як виявити те, що ще не було досліджено в теорії чи практиці управління.

Вміти:

- трансформувати практичну проблему підприємства у наукове завдання;
- будувати логічну схему (дерево цілей) наукової роботи, де кожне завдання впливає з мети;
- розробляти робочий план-проспект дослідження з чітким дотриманням логічної послідовності викладу думок.

Формування компетенцій: ЗК01, СК04

Результати навчання: РН03, РН05, РН06

Рекомендовані джерела: 4, 5, 9, 15, 18

Тема 4. Пошук та аналіз наукової інформації.

Знати:

- види наукових видань (монографії, препринти, фахові статті); структуру бібліотечних каталогів та електронних репозитаріїв
- архітектуру та принципи роботи Scopus, Web of Science, Google Scholar;
- наукометричні показники (квартиль журналу (Q1–Q4), індекс Гірша (h-index), імпаکت-фактор), і як вони впливають на валідність інформації;
- правила використання логічних операторів, пошукових тегів та інструментів розширеного пошуку;
- принципи використання інструментів ШІ для наукового пошуку;
- методи критичного аналізу та якісного синтезу даних.

Вміти:

- виконувати розширений пошук у цифрових архівах; складати анотований список літератури.
- формувати складні пошукові запити англійською мовою для мінімізації «інформаційного шуму»;
- критично оцінювати джерела наукової інформації;
- створювати матриці синтезу літератури, виявляючи суперечності та прогалини у наявних теоріях;
- аналізувати бізнес-кейси; знаходити та систематизувати наукові описи управлінських практик для побудови власних концептуальних моделей;
- застосовувати ШІ-інструменти для наукового пошуку ;
- здійснювати пошук та аналіз аналітичних документів міжнародних організацій для контекстуалізації дослідження.

Формування компетенцій: ЗК02

Результати навчання: РН01, РН06

Рекомендовані джерела: 1, 2, 4, 5, 14, 24, 31, 32

Тема 5. Дизайн експериментальних досліджень та інструменти вимірювання в науці.

Знати:

- основи планування експерименту;
- різницю між кореляцією та причинно-наслідковим зв'язком;
- поняття похибки вимірювання; шкали вимірювання;
- поняття стандартизації та сертифікації в науці;
- поняття валідності та надійності (Reliability & Validity)

Вміти:

- обирати прилади та методики відповідно до поставлених завдань; вести протокол дослідження.
- операціоналізувати змінні у вимірюванні показники;
- будувати план – дизайн експерименту;
- оцінювати етичні аспекти.

Формування компетенцій: ЗК01, ЗК02, СК01

Результати навчання: РН03, РН04, РН06

Рекомендовані джерела: 4, 5, 9, 14, 16

РОЗДІЛ 2.

ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ, АНАЛІЗ ТА ПРЕЗЕНТАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ

Тема 6. Академічна доброчесність та правова охорона інтелектуальної власності.

Знати:

- Закон України «Про авторське право і суміжні права»,
- Кодекс академічної доброчесності Державного університету інформаційно-комунікаційних технологій;
- види плагіату;
- поняття авторського права;
- процедуру отримання патентів на винаходи та корисні моделі;
- процедуру перевірки на плагіат;
- класифікацію об'єктів ІВ : різницю між промисловим зразком, винаходом та знаком для товарів і послуг.

Вміти:

- коректно оформлювати посилання на джерела (у т.ч. на цифрові дані та ІІІ);
- працювати з патентними базами (Укрпатент)
- складати пропозиції щодо охорони права інтелектуальної власності відповідно до результатів дослідження;
- застосовувати політику доброчесності у майбутній викладацькій та управлінській діяльності.

Формування компетенцій: СК04**Результати навчання: РН04****Рекомендовані джерела: 4, 5, 7, 8, 10, 20, 21****Тема 7. Обробка, аналіз та інтерпретація результатів.****Знати:**

- методи описової статистики;
- програмні засоби обробки даних;
- правила побудови графіків та діаграм;
- статистичні критерії - коли використовувати параметричні, а коли - непараметричні методи аналізу.
- логіку регресійного аналізу: як будувати моделі прогнозування управлінських процесів.
- принципи візуалізації: правила вибору типу діаграми (стовпчикова, кругова, пелюсткова) залежно від типу даних

Вміти:

- користуватися спеціалізованим ПЗ: Excel (пакет аналізу), SPSS або хмарні сервіси аналітики;
- зводити результати в таблиці;
- робити комплексні висновки

Формування компетенцій: ЗК01, ЗК02, СК01**Результати навчання: РН01, РН03, РН06**

Рекомендовані джерела: 3, 4, 5, 14, 18

Тема 8. **Форми представлення наукових результатів.**

Знати:

- вимоги до написання тез, статей, дисертацій;
- особливості наукових текстів: різницю між тезами та статтею;
- правила оформлення бібліографії;
- вимоги до оформлення дисертації;
- правила академічного етикету (до): ведення наукових дискусій та реагування на критику.

Вміти:

- структурувати текст за розділами;
- писати наукові тексти у безособовій формі
- писати анотації (Abstracts) українською та англійською мовами: лаконічно викладати суть дослідження;
- створювати професійні презентації, використовуючи інструменти візуалізації даних;
- оформлювати акти впровадження.

Формування компетенцій: СК04

Результати навчання: РН04, РН05

Рекомендовані джерела: 2, 4, 5, 14, 17, 30

Тема 9. **Етикет наукової комунікації та підготовка до захисту.**

Знати:

- регламент публічного захисту;
- правила підготовки доповідей та презентацій;
- етику наукової дискусії;
- мовленнєвий етикет.

Вміти:

- готувати відповіді на запитання опонентів;
- створювати якісний візуальний супровід виступу;
- кваліфіковано вести дискусію: аргументовано відстоювати свою позицію українською та англійською мовами.

Формування компетенцій: СК04

Результати навчання: РН04, РН05

Рекомендовані джерела: 4, 5, 6, 11, 12, 13, 17, 25, 26, 27, 30

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ

Тема 1. Структурні елементи, функціональне призначення та ресурсне забезпечення науки

Завдання 1. Оберіть ключовий термін вашого дослідження (наприклад, «соціальний менеджмент» або «інноваційний потенціал»). Наведіть 3 різні дефініції цього терміну з різних джерел. На основі їх порівняння сформулюйте власну «робочу дефініцію», яку ви будете використовувати у своїй роботі, щоб уникнути двозначності.

Алгоритм виконання завдання 1:

Крок 1. Обґрунтований вибір терміну. Оберіть поняття, яке є **центральним** для вашої майбутньої дисертації (об'єкт або елемент предмета дослідження).

- *Порада:* Уникайте занадто широких термінів (наприклад, просто «менеджмент»). Обирайте вужчі, дискусійні поняття: «цифровий менеджмент», «адаптивний потенціал підприємства», «антикризове управління людськими ресурсами».

Крок 2. Пошук та відбір джерел (з дотриманням академічної доброчесності)
Знайдіть 3 визначення у фахових джерелах. Важливо, щоб джерела були різноплановими:

1. **Фундаментальне:** (підручник, класична монографія відомого вченого).
 2. **Нормативне або міжнародне:** (ДСТУ, закони України, глосарії міжнародних організацій як-от ISO, OECD).
 3. **Сучасне дискусійне:** (стаття у журналах Scopus/Web of Science за останні 3–5 років).
- *Оформлення:* Обов'язково вказуйте автора та повне джерело (згідно зі стандартами APA або ДСТУ 8302:2015).

Крок 3. Компаративний (порівняльний) аналіз

Для того, щоб сформулювати власне бачення, проаналізуйте обрані дефініції за такою схемою:

- Виділіть **родову ознаку** (що це таке? — процес, система, здатність, інструмент).
- Виділіть **видові ознаки** (чим цей термін відрізняється від схожих?).
- Знайдіть спільне та відмінне у підходах авторів.

Крок 4. Синтез та формулювання «робочої дефініції»

На основі проведеного аналізу сконструюйте власне визначення. Робоча дефініція повинна:

1. **Усувати неоднозначність:** чітко вказувати, як саме *ви* розумієте цей термін у межах *вашого* дослідження.

2. **Мати авторський акцент:** додайте уточнення, яке відповідає специфіці вашої теми (наприклад, «...в умовах цифрової трансформації» або «...як чинник сталого розвитку»).

Зразок оформлення:

Ключовий термін: «Інноваційний потенціал підприємства»

1. **Дефініція 1 (за автором А):** «Сукупність ресурсів (матеріальних, фінансових, інтелектуальних), необхідних для інноваційної діяльності».
2. **Дефініція 2 (за автором Б):** «Здатність системи до саморозвитку на основі впровадження нових знань».
3. **Дефініція 3 (міжнародний стандарт):** «Готовність організації до реалізації інноваційних проєктів».

Порівняльний аналіз: Автор А фокусується на *ресурсах*, Автор Б — на *динаміці процесу*, а стандарт — на *стані готовності*.

Авторська робоча дефініція: «Під інноваційним потенціалом підприємства ми розуміємо динамічну систему ресурсів та компетенцій, що забезпечує стратегічну готовність організації до генерації та комерціалізації нововведень в умовах високої невизначеності ринку».

Завдання 2. Використовуючи пірамідальну структуру наукового знання, розпишіть компоненти вашої майбутньої роботи:

- Рівень фактів: Які дані ви збираєте (анкети, заміри приладів, тексти)?
- Рівень гіпотези: Що саме ви припускаєте?
- Рівень теорії/закону: До якої відомої теорії апелює ваше дослідження?

Алгоритм виконання завдання 2:

Крок 1. Рівень фактів (Фундамент) Опишіть вашу емпіричну базу. Що саме ви будете «тримати в руках»?

Дії: Визначте тип даних. Це кількісні дані (результати експериментів, фінансова звітність підприємств, медичні показники) чи якісні (відповіді експертів, результати глибоких інтерв'ю)?

Результат: Чіткий перелік джерел (наприклад: «Статистична звітність 15 підприємств за 3 роки», «Результати анкетування 200 менеджерів»).

Крок 2. Рівень гіпотези (Вектор) Сформулюйте наукове припущення. Що, на вашу думку, станеться, якщо змінити певну умову?

Дії: Гіпотеза має бути такою, яку можна перевірити. Використовуйте конструкцію: «Якщо запровадити [А], то це призведе до [Б] за умови [В]».

Результат: Одне-два речення, які ви будете доводити або спростовувати у дисертації.

Крок 3. Рівень теорії/закону (Контекст) Визначте фундамент, на якому ви стоїте. Наука не будується на порожньому місці.

Дії: Оберіть 1-2 відомі теорії, що стосуються вашої спеціальності (наприклад: «Теорія стейкхолдерів», «Теорія людського капіталу», «Концепція сталого розвитку»). Поясніть, як ваша робота доповнює цю теорію.

Результат: Назва теорії та коротке обґрунтування зв'язку з вашою темою.

Завдання 3. Кейс «Ресурсний базис та виклики». Ситуація: Ви отримали грант на дослідження, але обладнання у вашій лабораторії застаріло на 15 років, а доступ до міжнародних баз даних Scopus/WoS тимчасово обмежений. Як ви, як «менеджер власного проєкту», компенсуєте дефіцит матеріально-технічного та інформаційного ресурсів? Запропонуйте 3 кроки (наприклад: наукова колаборація, використання Open Access ресурсів тощо).

Алгоритм виконання завдання 3:

Крок 1. Аналіз дефіциту Перш ніж діяти, усвідомте критичні точки. Застаріле обладнання — це проблема матеріальна, відсутність Scopus — інформаційна.

Крок 2. Пошук альтернативних стратегій (3 обов'язкові кроки)
Запропонуйте рішення, використовуючи сучасні можливості науки:

Стратегія А: Наукова колаборація (Network).

Дія: Пошук партнерської лабораторії або кафедри в Україні чи за кордоном, де є необхідне обладнання. Укладання договору про спільне дослідження (співавторство в обмін на доступ до приладів).

Стратегія Б: Використання Open Science (Інформація).

Дія: Використання ресурсів відкритого доступу (Directory of Open Access Journals — DOAJ, Google Scholar, ResearchGate). Використання бібліотечних сервісів (наприклад, міжбібліотечний абонемент або запит до колег через соціальні мережі для вчених).

Стратегія В: Методологічна адаптація.

Дія: Перегляд методів дослідження. Якщо неможливо провести дорогий лабораторний тест, чи можна замінити його математичним моделюванням, аналізом вторинних даних або глибинним експертним опитуванням?

Крок 3. Формулювання висновку Опишіть, як ці кроки вплинуть на бюджет та терміни вашого гранту.

Зразок відповіді для кейсу:

- Крок 1:** Звернуся до міжнародного відділу університету для пошуку програми мобільності (Erasmus+), щоб провести експериментальну частину на базі європейського університету-партнера.
- Крок 2:** Скористаюся національним репозитарієм академічних текстів та плагінами (наприклад, Unpaywall) для легального доступу до повних текстів статей, що знаходяться поза paywall.

3. **Крок 3:** Застосую методику порівняльного аналізу та Case Study, яка потребує більше інтелектуального ресурсу, ніж апаратного.

Тема 2. Методологія та методи дослідження.

Завдання 1. Для своєї дисертаційної теми побудувати «Методологічне дерево».

Алгоритм виконання завдання 1:

Крок 1. Визначення «Коріння» (Філософський рівень) Вкажіть

загальнонаукові підходи, на яких базується ваше мислення.

Дія: Оберіть фундаментальний підхід (наприклад: *системний підхід, діалектичний метод, феноменологія*). Це основа, яка визначає, як ви сприймаєте об'єкт.

Крок 2. Визначення «Стовбура» (Загальнонаукові методи) Опишіть методи, які ви використовуєте на всіх етапах роботи.

Дія: Оберіть логічні інструменти: *аналіз і синтез, індукція та дедуція, моделювання, абстрагування*.

Крок 3. Визначення «Гілок» (Конкретно-наукові методи) Вкажіть методи, специфічні для менеджменту та вашої теми.

Дія: Наприклад: *SWOT-аналіз, PEST-аналіз, анкетування, глибинне інтерв'ю, статистичне групування, економіко-математичне моделювання*.

Крок 4. Визначення «Листя» (Результати) Опишіть, що виросте на цьому дереві.

Дія: Вкажіть очікувані наукові результати (наприклад: *модель управління, методика оцінки, алгоритм прийняття рішень*).

Зразок виконання завдання 1:

Завдання 1 (Методологічне дерево):

- *Коріння:* Системний підхід (розгляд підприємства як цілісного організму).
- *Стовбур:* Метод логічного узагальнення та порівняльний аналіз.
- *Гілки:* Експертне опитування топ-менеджерів, кореляційно-регресійний аналіз фінансових показників.
- *Листя:* Адаптивна модель управління ризиками в умовах невизначеності.

Завдання 2. Опишіть методологію вашого дослідження трьома реченнями так, щоб вони відповідали на питання:

- Що ви вивчаєте?
- Яким інструментом?

Який тип даних ви отримаєте на виході?

Алгоритм виконання завдання 2:

Інструкція з написання:

Речення 1 (Об'єкт/Предмет): Має чітко відповідати на питання «**Що ви вивчаєте?**».

Шаблон: «Об'єктом мого дослідження є процеси [назва процесів] у сфері [назва галузі], що розглядаються крізь призму [ключовий аспект]».

Речення 2 (Інструментарій): Має чітко відповідати на питання «**Яким інструментом?**».

Шаблон: «Для розв'язання поставлених завдань застосовано комплекс методів, що включає [метод 1] для збору даних та [метод 2] для їх теоретичного узагальнення й моделювання».

Речення 3 (Результат/Дані): Має відповідати на питання «**Який тип даних отримаєте?**».

Шаблон: «На виході дослідження буде отримано [кількісні/якісні] дані у вигляді [моделі/рекомендацій/статистичних закономірностей], що підтверджують ефективність запропонованого підходу».

Зразок виконання завдання 2:

- Я досліджую механізми стратегічного адаптування підприємств роздрібної торгівлі до умов цифрової трансформації.
- Дослідження базується на використанні методів багатофакторного статистичного аналізу та кейс-стаді провідних гравців ринку.
- У результаті будуть отримані верифіковані кількісні показники впливу цифровізації на прибутковість, що ляжуть в основу авторської методики реінжинірингу бізнес-процесів.

УВАГА! Типові помилки аспірантів при роботі з методологією:**1. Надмірний універсалізм (Метод «всього потроху»):**

Помилка: Перерахування 20-ти методів (аналіз, синтез, індукція, дедукція тощо) без пояснення, що саме ви ними робили.

Як правильно: Вказуйте тільки ті методи, які реально дали результат. Наприклад: «Метод дедукції використано для адаптації загальних принципів менеджменту до специфіки медичних установ».

2. Плутанина між методом та технічним прийомом:

Помилка: Називати «Google Forms» або «Excel» методом дослідження.

Як правильно: Метод — це анкетування або статистичний аналіз. Google Forms та Excel — це лише **інструментальні засоби** реалізації методу.

3. Відсутність зв'язку між методом та об'єктом:

Помилка: Використання складних математичних моделей там, де достатньо якісного експертного інтерв'ю (і навпаки).

Як правильно: Обирайте метод, який адекватний вашим даним. Якщо ви вивчаєте суб'єктивні думки менеджерів — потрібні якісні методи (інтерв'ю); якщо фінансові звіти — кількісні.

4. «Мертва» методологія:

Помилка: Написати про методи у вступі й жодного разу не згадати про них у розділах дисертації.

Як правильно: Кожен результат у вашій роботі має бути «продуктом» певного методу. Якщо ви описуєте модель — вкажіть, яким саме методом моделювання ви її побудували.

Чек-лист для самоперевірки:

- ✓ Чи зрозуміло з мого «дерева», як я переходжу від загальної філософії до конкретних цифр?
- ✓ Чи зможе людина, яка не є фахівцем у моїй темі, зрозуміти мої «3 речення» методологічного маніфесту?
- ✓ Чи відповідає мій набір методів вимогам спеціальності «Менеджмент» та сучасному рівню PhD?

Тема 3. Алгоритм та логіка організації наукового дослідження

Завдання 1. Скласти назву свого дослідження за допомогою формули:

[Дія/Метод] + [Предмет] + [Об'єкт]

Алгоритм виконання завдання 1:

Крок 1. Вибір «Дії/Методу» (Як ви досліджуєте?) Оберіть дієслово або іменник, що вказує на характер роботи: *Обґрунтування, Удосконалення, Розробка, Моделювання, Оцінювання, Трансформація.*

Крок 2. Визначення «Предмета» (Що саме ви вдосконалюєте?) Це вузька частина вашої теми: *механізм управління, теоретико-методичні засади, стратегічний інструментарій, система показників.*

Крок 3. Визначення «Об'єкта» (Де/в чому відбуваються зміни?) Це ширша сфера або процес: *діяльність підприємств зв'язку, розвиток IT-сектору України, управління людським капіталом у медицині.*

Формула: [Дія] + [Предмет] + [Об'єкт]

Зразок виконання завдання 1:

[Обґрунтування] + [стратегічного інструментарію цифрового маркетингу] + [у діяльності телекомунікаційних компаній].

Завдання 2. Провести пошук за ключовими словами в електронній бібліотеці ДУІКТ та перевірити тему на дублювання.

Алгоритм виконання завдання 2.

Крок 1. Формування пошукового запиту Випишіть 3–5 ключових слів зі своєї теми. Наприклад: *менеджмент, інноваційний потенціал, цифровізація, сталий розвиток*.

Крок 2. Робота з електронною бібліотекою ДУІКТ та репозитаріями

1. Зайдіть на сайт бібліотеки ДУІКТ у розділ електронного каталогу або інституційного репозитарію.
2. Введіть ключові слова. Зверніть увагу на назви захищених дисертацій та авторефератів.
3. Додатково скористайтеся ресурсом **Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського** (розділ «Наукові роботи»).

Крок 3. Аналіз результатів Якщо ви знайшли схожу назву, ви повинні змінити **об'єкт** (інша галузь) або **аспект** (інший метод чи період дослідження), щоб ваша тема була унікальною.

Завдання 3. Написати коротке есе (0.5 стор.): «Ризики мого дослідження та план їх мінімізації» (наприклад: що робити, якщо компанія відмовить у наданні фінансової звітності?).

Алгоритм виконання завдання 3.

Структура есе (рекомендований обсяг — 0.5 стор.):

1. **Ідентифікація ризиків (Що може піти не так?):**
 - *Інформаційні:* закритість даних підприємства, неможливість провести опитування.
 - *Часові:* зміна законодавства або ринкової ситуації, що зробить дані неактуальними.
 - *Методологічні:* помилка у виборі математичної моделі.
2. **План мінімізації (Ваш «План Б»):**
 - Якщо компанія не дає звітність — використовуйте відкриті дані фондового ринку або дзеркальні інтерв'ю з експертами.
 - Якщо доступ до бібліотек обмежений — використовуйте мережі колаборації та Open Access.

Зразок виконання (фрагмент есе):

«Основним ризиком мого дослідження є висока ймовірність відмови приватних клінік у наданні первинних медичних даних через політику конфіденційності.

План мінімізації: Для нейтралізації цього ризику я планую:

1. Використовувати знеособлені (анонімізовані) дані;
2. Укласти офіційний договір про наукову співпрацю з кафедрою, що має доступ до клінічної бази;
3. У разі критичного дефіциту даних змінити фокус на аналіз вторинної статистики МОЗ України».

Тема 4. Пошук та аналіз наукової інформації.

Завдання 1. Скласти пошуковий профіль: Визначити 10-15 ключових слів (українською та англійською) за своєю темою.

Алгоритм виконання завдання 1:

Пошуковий профіль — це набір «відмичок» до світових сховищ знань.

Крок 1. Декомпозиція теми Розбийте назву свого дослідження на 3–4 смислові блоки:

1. Об'єкт (галузь/сфера).
2. Предмет (процес/явище).
3. Інструмент (метод/технологія).
4. Контекст (цифровізація, криза, сталий розвиток).

Крок 2. Підбір синонімів та переклад Для кожного блоку підберіть 2–3 синоніми українською та англійською мовами.

Важливо: Використовуйте терміни, що зустрічаються в анотаціях статей Scopus/WoS. Наприклад, замість просто «Management» використовуйте «Strategic Governance» або «Operations Management».

Крок 3. Складання списку (10–15 слів) Сформуйте таблицю, де навпроти кожного українського терміна стоїть його точний англійський відповідник.

Зразок виконання Завдання 1:

Тема дослідження: «Управління клієнтським досвідом на основі Big Data у менеджменті телекомунікаційних компаній»

Блок термінів	Ключові слова (UA)	Key Words (EN)
Об'єкт	Телекомунікації, мобільні оператори, сфера зв'язку	Telecommunications, mobile network operators, telco industry
Предмет	Клієнтський досвід, лояльність, утримання клієнтів	Customer Experience (CX), Customer Loyalty, Churn rate
Інструмент	Великі дані, предиктивна аналітика, машинне навчання	Big Data Analytics, Predictive analytics, Machine Learning
Контекст	Цифрова трансформація, персоналізація	Digital transformation, Personalization

Завдання 2. Сформувати «Топ-10 джерел»: Знайти 10 найбільш цитованих статей у Scopus/WoS за останні 5 років, що стосуються предмету дослідження.

Алгоритм виконання завдання 2:

Крок 1. Робота з базами даних

1. Зайдіть у Scopus або Web of Science (через доступ ДУІКТ).
2. Введіть ваші ключові слова з Завдання 1, використовуючи логічні оператори (AND, OR). *Наприклад: "Digital Management" AND "Telecommunications"*.
3. Обмежте пошук останніми 5 роками.

Крок 2. Сортування за цитованістю Використовуйте фільтр «Cited by (highest)» (найбільш цитовані). Це дозволить побачити роботи, які мають найбільший вплив на світову науку.

Крок 3. Відбір та оформлення Оберіть 10 статей, які найбільше відповідають вашій вузькій темі. Випишіть: *Автора, Назву статті, Журнал, Рік, Кількість цитувань та DOI*.

Зразок виконання Завдання 2 (фрагмент):

1. Verhoef, P. C. et al. (2021). Customer Experience Strategy: An Integrated Perspective. *Journal of the Academy of Marketing Science*. Cited by: 150. DOI: 10.1007/s11747-020...
2. Li, J. & Liu, M. (2022). Big Data Analytics in Customer Relationship Management. *International Journal of Information Management*. Cited by: 85. DOI: 10.1016/j.ijinfomgt... *(І так далі до 10-го джерела)*

Завдання 3. Заповнити «Матрицю синтезу»: Порівняти підходи 3-4 ключових авторів за наступними параметрами: об'єкт дослідження, використані методи, основний висновок.

Алгоритм виконання завдання 3:

Матриця синтезу — це інструмент, який допомагає побачити «білі плями» в науці та обґрунтувати власну новинку.

Крок 1. Вибір авторів. Оберіть 3–4 ключових авторів із вашого списку «Топ-10» або тих, чії ідеї є діаметрально протилежними.

Крок 2. Заповнення порівняльної таблиці

Автор / Джерело	Об'єкт дослідження	Використані методи	Основний висновок / Ідея
<i>Напр. Smith et al. (2022)</i>	<i>IT-компанії США</i>	<i>Регресійний аналіз</i>	<i>Цифровізація підвищує прибуток на 15%</i>
<i>Напр. Виноградова (2023)</i>	<i>Маркетинг послуг</i>	<i>Системний підхід</i>	<i>Уточнено поняття клієнтського досвіду</i>

Крок 3. Формулювання висновку про наукову нішу

Подивіться на таблицю і дайте відповідь: «Що ці автори НЕ дослідили?» (наприклад, специфіку України, особливості середнього бізнесу тощо). Це і буде ваша наукова новизна.

Зразок виконання завдання 3:

Автор / Джерело	Об'єкт дослідження	Використані методи	Основний висновок / Ідея
Lemon & Verhoef (2016)	Клієнтська подорож (Customer Journey)	Теоретичне моделювання, огляд літератури	Визначено етапи взаємодії клієнта з брендом: до, під час та після покупки.
Akter et al. (2019)	Е-комерція та ритейл	ПЛС-моделювання структурних рівнянь (PLS-SEM)	Доведено, що якість аналітики Big Data безпосередньо впливає на лояльність через персоналізацію сервісу.
Власна робоча гіпотеза (аспірант)	Телекомунікаційний сектор України	Кореляційний аналіз, обробка логів операторів	Використання Big Data у реальному часі дозволяє знизити відтік клієнтів (churn) на 12% в умовах кризи.

Методичні поради щодо оформлення:

1. Для Завдання 1: Пошуковий профіль має містити не просто переклад, а **термінологічні еквіваленти**. Наприклад, "звільнення персоналу" в англomовній науковій літературі частіше позначається як "Turnover" або "Employee Attrition".
2. Для Завдання 2: Зверніть увагу на показник **Quartile (Q1/Q2)** журналу. Цитування статті в журналі першого квартиля (Q1) має більшу наукову вагу.
3. Для Завдання 3: Матриця синтезу не повинна бути простим переказом анотацій. Ваша мета — знайти суперечності між авторами або прогаліни (наприклад, західні автори досліджували стабільні ринки, а ви досліджуєте ринок України в умовах воєнного стану).

Тема 5. Дизайн експериментальних досліджень та інструменти вимірювання в науці

Завдання 1. Розробка протоколу експерименту:

1. Сформулюйте управлінську гіпотезу за своєю темою.

Алгоритм виконання завдання 1:

Управлінська гіпотеза — це припущення про те, як конкретна зміна в системі управління вплине на результативність організації.

Крок 1. Визначення незалежної змінної (X) Що ви змінюєте? (Наприклад: *нова система мотивації, впровадження CRM-системи, зміна графіку роботи*).

Крок 2. Визначення залежної змінної (Y) На що це вплине? (Наприклад: *продуктивність праці, обсяг продажів, рівень плинності кадрів*).

Крок 3. Формулювання за схемою «Якщо... то...»

Зразок виконання:

Якщо впровадити систему гнучких дедлайнів (X), то рівень професійного вигорання менеджерів (Y) знизиться на 20% протягом півроку.

Завдання 2. Опишіть план-дизайн експерименту: кого ви оберете (вибірка), як розділите на групи, що саме будете вимірювати і протягом якого часу.

Алгоритм виконання завдання 2:

Дизайн експерименту — це «сценарій» вашого дослідження, який забезпечує достовірність результатів.

Крок 1. Формування вибірки Кого ви досліджуєте? Вкажіть кількість та характеристики учасників (наприклад: *50 менеджерів середньої ланки IT-компаній*).

Крок 2. Розподіл на групи (Класичний дизайн)

1. **Експериментальна група:** ті, на кому ви випробуєте нововведення.
2. **Контрольна група:** ті, хто продовжує працювати у звичному режимі (для порівняння).

Крок 3. Визначення інструментів вимірювання Чим ви будете міряти результат? (Наприклад: *KPI-показники, анонімне тестування, хронометраж робочого часу*).

Крок 4. Часові межі Вкажіть тривалість (наприклад: *1 місяць до впровадження — заміри, 3 місяці експерименту, 1 місяць після — аналіз*).

Зразок виконання:

- **Вибірка:** 2 відділи маркетингу (по 12 осіб у кожному) з ідентичними функціями.
- **Групи:** Відділ А (експериментальний) впроваджує зустрічі; Відділ Б (контрольний) працює через месенджери.
- **Вимірювання:** Середній час закриття тикетів у системі Jira.
- **Час:** Експеримент триватиме 8 тижнів.

Завдання 3. Вкажіть побічні змінні, які можуть зіпсувати результати.

Алгоритм виконання завдання 3:

Побічні змінні — це «шум», який може викривити результати експерименту, навіть якщо ваша гіпотеза вірна.

Крок 1. Аналіз зовнішнього середовища Що може статися в країні чи галузі? (Наприклад: зміна курсу валют, блекаути, законодавчі зміни).

Крок 2. Аналіз внутрішніх чинників Що може змінитися всередині групи? (Наприклад: сезонність продажів, особисті конфлікти в колективі, ефект «хоторнського експерименту» — коли люди працюють краще лише тому, що знають про спостереження).

Зразок виконання:

1. **Технічний чинник:** перебої з інтернетом у окремих співробітників (неможливість підключитися до відео).
2. **Психологічний чинник:** супротив персоналу нововведенням (зменшення лояльності через додатковий контроль).
3. **Ефект навчання:** співробітники обох груп стають досвідченішими з часом незалежно від методу комунікації.

Тема 6. Академічна доброчесність та правова охорона інтелектуальної власності.

Завдання 1. Аналіз цитувань: Візьміть 1 сторінку свого тексту та позначте різними кольорами: пряму цитату, парафраз (переказ своїми словами) та власні висновки. Перевірте, чи на кожен чужу думку є посилання.

Алгоритм виконання завдання 1.

Це вправа на «самоаудит», яка допомагає аспіранту наочно побачити баланс між чужими ідеями та власним внеском.

Крок 1. Підготовка тексту Оберіть одну сторінку тексту (наприклад, підрозділ 1.1 або 1.2 вашої майбутньої дисертації), де ви аналізуєте теорії або погляди вчених.

Крок 2. Кольорове маркування (Легенда) Використовуйте функцію «Колір виділення тексту» у Word або маркер:

Червоний / Жовтий — **Пряма цитата** (текст у лапках, слово в слово).

Синій / Блакитний — **Парафраз** (ви переказали думку автора своїми словами, але ідея належить йому).

Зелений — **Власні висновки** (ваші узагальнення, критичний аналіз, пропозиції).

Крок 3. Верифікація посилань Перевірте:

1. Чи є після кожної «червоної» та «синьої» зони посилання у квадратних дужках [1, с. 12] або [Vynogradova, 2023]?
2. Чи не займає «зелена» зона (власні думки) менше ніж 30% сторінки? (Якщо менше — робота має реферативний характер і потребує доопрацювання).

Зразок виконання:

[Синій] Як зазначає проф. Виногорова О.В., стратегічне управління маркетингом у сучасних умовах вимагає гнучкості та швидкості прийняття рішень [1, с. 45].

[Зелений] Проаналізувавши цей підхід, ми вважаємо, що для телекомунікаційної галузі України ця «гнучкість» має вимірюватися через швидкість впровадження хмарних рішень.

[Червоний] «Інноваційність без цифрової бази є лише імітацією розвитку» [2, с. 12].

Завдання 2. Декларація про ШІ: Напишіть короткий регламент для самого себе: «Для яких цілей у дисертації я дозволяю собі використовувати ШІ, а де це категорично заборонено».

Алгоритм виконання завдання 2:

Це завдання формує етичну позицію науковця щодо сучасних технологій. Ви створюєте власний «кодекс честі».

Крок 1. Визначення дозволених зон (AI-Assisted) Подумайте, де ШІ може бути вашим «технічним асистентом».

Приклади: коректура граматики, переклад англомовних абстрактів, пошук синонімів, структурування списку літератури, написання коду для обробки даних.

Крок 2. Визначення табу (AI-Generated) Де використання ШІ перетворюється на фальсифікацію?

Приклади: формулювання наукової новизни, написання висновків до розділів, вигадання гіпотез, генерація списку літератури (якої не існує).

Крок 3. Формулювання регламенту Запишіть 3–5 пунктів вашої персональної політики.

Зразок виконання:

Мій кодекс честі:

Дозволено: Використовувати ChatGPT для стилістичного редагування моїх чернеток та перекладу наукових термінів на англійську.

Дозволено: Використовувати ШІ для візуалізації даних та побудови графіків на основі моїх реальних замірів.

Заборонено: Подавати текст, згенерований ШІ, як власний текст дисертації без критичного переосмислення та посилання на використання інструменту.

Заборонено: Довіряти ШІ перевірку фактів або цитат — кожне посилання я перевіряю в першоджерелі особисто.

Відповідальність: Я несу повну відповідальність за кожен абзац своєї роботи, незалежно від інструментів, що використовувалися.

УВАГА! В українському науковому просторі, згідно з принципами академічної доброчесності, використання ШІ слід зазначати одним із двох способів:

- 1) у вступі (методологічний опис)
- 2) безпосередньо в тексті (бібліографічне посилання).

Ось алгоритм, як це зробити правильно для дисертації:

1. Оформлення в «Списку використаних джерел»

Більшість міжнародних стандартів рекомендує оформлювати ШІ як **програмне забезпечення** або **комп'ютерну програму**.

- **За стандартом APA (найпоширеніший для PhD):**

OpenAI. (2024). *ChatGPT* (версія від 14 березня) [Large language model].

<https://chat.openai.com>

- **За українським ДСТУ 8302:2015 (адаптовано):**

ChatGPT [Електронний ресурс] : мовна модель ШІ від OpenAI. — Електрон. дані. — 2024. — Режим доступу: <https://chat.openai.com> (дата звернення: 11.11.2025).

2. Посилання в тексті дисертації (Парафраз)

Якщо ви використали ШІ для структурування абзацу або пошуку синонімів:

«При аналізі ключових чинників впливу на лояльність клієнтів було використано інструментарій мовної моделі ChatGPT для групування вторинних даних [OpenAI, 2024].»

3. Декларування у Вступі (Розділ «Методи дослідження»)

Це найбільш «чесний» та професійний підхід для здобувача PhD. У вступі, де ви описуєте методи, варто додати речення:

«Для стилістичного редагування авторського тексту та перекладу наукової термінології було використано інструменти штучного інтелекту (ChatGPT версії 4.0). Верифікація отриманих даних, факт-чекінг та остаточне формулювання наукових положень здійснені автором самостійно».

4. Оформлення у «Додатках» (якщо ШІ згенерував код або велику таблицю)

Якщо ШІ допоміг створити складну модель чи код для обробки даних:

1. У тексті пишете: (див. Додаток А).
2. У Додатку А вказуєте: «Алгоритм обробки даних розроблено за допомогою ChatGPT. Запит (prompt): [текст вашого запиту]. Отриманий результат перевірено та адаптовано автором».

Що саме писати в посиланні (Чек-лист):

1. **Назва моделі:** (наприклад, ChatGPT, Claude 3.5).
2. **Розробник:** (OpenAI, Anthropic, Google).
3. **Дата отримання відповіді:** (важливо, бо моделі оновлюються).
4. **Короткий опис ролі ШІ:** (редагування, структурування, переклад).

Важливе зауваження: ШІ не може бути співавтором дисертації, оскільки він не може нести відповідальність за зміст. Посилання на нього — це лише вказівка на використаний інструмент, такий самий як Excel або SPSS.

Тема 7. Обробка, аналіз та інтерпретація результатів

Завдання 1. Знайти приклад "невдалої" візуалізації в науковій статті та запропонувати свій варіант покращення.

Алгоритм виконання завдання 1:

Це завдання розвиває методологічну рефлексію: здатність бачити, де форма подачі спотворює зміст.

Крок 1. Пошук «невдалого» прикладу Знайдіть у науковій статті графік, який:

- Перевантажений елементами (занадто багато ліній або секторів).
- Має нечитабельні підписи або відсутні одиниці виміру.
- Використовує недоречний тип діаграми (наприклад, 3D-кругова діаграма для порівняння 15 значень).

Крок 2. Аргументація помилок Опишіть, чому графік є невдалим. *Наприклад:* «Використання 3D-ефекту викривляє візуальне сприйняття часток ринку, роблячи ближчі сектори більшими, ніж вони є насправді».

Крок 3. Пропозиція покращення Запропонуйте альтернативу.

Дія: Замінити кругову діаграму на горизонтальну стовпчикову (Bar Chart), відсортовану від більшого до меншого. Додати чітку назву та джерело даних.

Зразок виконання:

У статті [Посилання] використано «діаграму-спагеті» з 12 лініями різних відтінків сірого.

Покращення: Розбити на 3 окремих графіки за сегментами ринку або виділити одну ключову лінію кольором, а інші зробити фоновими.

Завдання 2. Аналітичний звіт за результатами мікро-дослідження

2.1. Використовуючи наданий датасет, провести кореляційний аналіз.

2.2. Побудувати інфографіку основних результатів.

Алгоритм виконання завдання 2:

Це завдання перевіряє володіння інструментами автоматизованої обробки даних (Excel, SPSS).

2.1. Кореляційний аналіз

Крок 1. Підготовка даних. Візьміть дві змінні з вашого датасету (наприклад: X — обсяг інвестицій у ШІ, Y — прибутковість підрозділу).

Крок 2. Обчислення коефіцієнта кореляції (r). Скористайтеся функцією =CORREL() в Excel або аналогічною в SPSS.

Інтерпретація: * Якщо $r > 0.7$ — зв'язок сильний і прямий.

Якщо $r < 0$ — зв'язок зворотний.

Якщо $r \approx 0$ — статистичного зв'язку між показниками не виявлено.

2.2. Побудова інфографіки

Крок 1. Вибір головного меседжу. Інфографіка — це не просто набір графіків, а історія. Що ви хочете сказати? *Наприклад: «Впровадження Big Data скорочує витрати на 12% за 3 місяці».*

Крок 2. Дизайн та візуалізація. Використовуйте принцип «Data-to-Ink Ratio» (максимум інформації, мінімум зайвих ліній).

Виділіть ключову цифру великим шрифтом.

Використовуйте колір для акцентування головного тренду.

Зразок виконання:

Результат кореляції: Отримано значення $r = 0.82$ між рівнем цифровізації менеджменту та швидкістю прийняття рішень. Це свідчить про сильний позитивний зв'язок.

Порада: При інтерпретації пам'ятайте золоте правило статистики: «Кореляція не означає причинно-наслідкового зв'язку». Те, що два показники ростуть разом, не завжди означає, що один є причиною іншого. Ваше завдання як менеджера-дослідника — логічно обґрунтувати цей зв'язок.

Тема 8. Форми представлення наукових результатів.

Завдання 1. Вивчити вимоги до оформлення статей у фаховому журналі економічного профілю.

Алгоритм виконання завдання 1:

- Вибір видання:** Перейдіть на сайт фахового журналу (наприклад, «Економіка, управління та адміністрування» або «Наукові записки ДУІКТ»). Знайдіть розділ «Вимоги до авторів» (Author Guidelines).
- Аналіз структури IMRAD:** Перевірте, чи вимагає журнал обов'язкові блоки: **I**ntroduction (Вступ), **M**ethods (Методи), **R**esults (Результати) та **A**nd **D**iscussion (Обговорення).
- Технічний аудит:** Випишіть ключові параметри:
 - Стиль цитування (APA, Harvard, ДСТУ).
 - Обсяг (кількість слів або сторінок).
 - Вимоги до метаданих (УДК, JEL Classification — економічні коди).
- Результат:** Складіть «чек-лист готовності статті» на основі цих вимог.

Завдання 2. «Портфоліо апробації дослідження»

2.1. Написати розширену анотацію (Abstract) до своєї майбутньої статті (250–300 слів).

2.2. Розробити структуру презентації майбутньої дисертації (план на 10-12 слайдів).

2.3. Створити (або актуалізувати) профіль в Google Scholar та ORCID, додавши туди перелік наявних публікацій.

Алгоритм виконання завдання 2:

2.1. Написання розширеної анотації (Abstract)

Анотація — це ваша стаття в мініатюрі. Вона має бути самодостатньою. Abstract — це те, що бачить іноземний колега в базах Scopus/WoS, не читаючи всю статтю. Від якості анотації залежить ваш індекс цитування (H-index).

Структура (по 2–3 речення на блок):

1. *Background*: Актуальність проблеми.
2. *Purpose*: Мета дослідження.
3. *Methodology*: Які методи використані (див. Тему 2).
4. *Findings*: Що саме ви виявили (конкретні результати).
5. *Value*: Наукова новизна та практичне значення для менеджменту.

Обсяг: 250–300 слів. Уникайте загальних фраз типу «у статті розглянуто...», пишіть конкретно: «Встановлено, що...», «Доведено...».

2.2. Структура презентації дисертації (План на 10–12 слайдів)

Презентація має візуалізувати логіку вашого дослідження:

1. **Слайд 1:** Тема, автор, керівник.
2. **Слайд 2:** Об'єкт, предмет, мета та завдання.
3. **Слайд 3:** Наукова новизна (що ви зробили вперше).
4. **Слайд 4:** Методологічне дерево (візуалізація з Теми 2).
5. **Слайди 5–7:** Основні результати 1-го та 2-го розділів (графіки, моделі).
6. **Слайд 8:** Результати експерименту/апробації (Тема 5).
7. **Слайд 9:** Практичні рекомендації для впровадження.
8. **Слайд 10:** Висновки.
9. **Слайд 11:** Список публікацій автора.
10. **Слайд 12:** Подяка за увагу.

2.3. Актуалізація цифрових профілів (ORCID та Google Scholar) - Це ваш «паспорт» у світовій науці.

1. **ORCID:** Створіть профіль на orcid.org. Додайте місце роботи (ДУІКТ) та ключові слова. Скопіюйте ваш 16-значний ID.

2. **Google Scholar:** Створіть профіль, використовуючи корпоративну пошту. Знайдіть свої праці (тези конференцій, статті) та додайте їх до списку. Зробіть профіль «публічним».
3. **Результат:** Додайте посилання на ці профілі у своє «Портфоліо».

Зразок виконання (фрагмент плану презентації):

Слайд 3. Наукова новизна.

Вперше обґрунтовано концепцію «резильєнтності менеджменту» в умовах енергетичної нестабільності.

Удосконалено алгоритм прийняття рішень на основі сценарного планування.

Набуло подальшого розвитку розуміння цифровізації як інструменту виживання бізнесу.

Тема 9. Етикет наукової комунікації та підготовка до захисту

Завдання 1. Скласти перелік можливих запитань від опонентів до вашої теми та підготувати відповіді на них.

Алгоритм виконання завдання 1:

Це вправа на прогнозування інтересу наукової спільноти до вашої роботи.

Крок 1. Аналіз «слабких» місць Подивіться на свою роботу очима скептика.

Які аспекти можуть викликати сумнів? (наприклад: мала вибірка, застарілі дані або занадто складний метод).

Крок 2. Формування переліку за категоріями Підготуйте по 1-2 запитання за такими напрямками:

Методологія: Чому ви обрали саме цей метод аналізу?

Практика: Як ваші рекомендації допоможуть реальному бізнесу в умовах кризи?

Новизна: Чим ваш підхід відрізняється від відомої теорії [Прізвище вченого]?

Крок 3. Підготовка відповідей (Етикет виступу) Використовуйте ввічливі формули: «Дякую за цікаве запитання», «Ваше зауваження є слушним, ми врахували його шляхом...».

УВАГА!

Вміння лаконічно представити суть роботи — ознака високого інтелекту дослідника.

Вміння ввічливо вислухати критику, навіть якщо ви з нею не згодні, і аргументовано відповісти — це 50% успіху на захисті.

Зразок виконання:

Щодо зауваження про малу вибірку: згідно з нашими розрахунками (стор. 85), похибка становить лише 4.2%, що є допустимим для пілотного дослідження в даній галузі.

Завдання 2. Скласти «Карту зауважень»: Спрогнозувати 5 найбільш імовірних критичних зауважень до своєї теми та прописати варіанти відповідей на них (з посиланнями на власні дані).

Алгоритм виконання завдання 2:

Це стратегічний інструмент захисту, який дозволяє перетворити критику на доказ вашої компетентності.

Крок 1. Ідентифікація 5 критичних точок Наприклад:

1. Недостатня обґрунтованість вибірки.
2. Відсутність порівняння з закордонним досвідом.
3. Суб'єктивність експертних оцінок.

Крок 2. Формування «щита» (Відповіді з посиланням на дані) Ваша відповідь має базуватися не на емоціях, а на цифрах вашої дисертації.

Зразок виконання «Карти зауважень» (фрагмент):

Можливе зауваження	Варіант відповіді
<i>«Ваша модель є занадто складною для реального впровадження на малих підприємствах».</i>	«Дякую за слухне зауваження. Дійсно, модель потребує цифрової бази, проте, як показано в Таблиці 3.2 нашої роботи, витрати на її впровадження окупаються вже за 4 місяці за рахунок автоматизації».

Завдання 3. Записати 3-хвилинне відео своєї промови (Self-pitch) та проаналізувати його на предмет слів-паразитів, жестів та темпу мовлення.

Алгоритм виконання завдання 3:

Крок 1. Підготовка сценарію (3 хвилини)

- **0:00–0:30:** Проблема (Чому це важливо зараз?).
- **0:30–1:30:** Що я зробив (Моя унікальна модель/метод).
- **1:30–2:30:** Результат (Що змінилося після впровадження моїх ідей).
- **2:30–3:00:** Заклик до дискусії.

Крок 2. Запис та самоаналіз. Запишіть відео на смартфон. При перегляді зверніть увагу на:

- **Слова-паразити:** «ну», «як би», «скажімо», «е-е-е».
- **Мова тіла:** Чи дивитесь ви в камеру? Чи впевнена ваша постава?

ПРАВИЛА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

- Здобувачі освіти у своїй навчальній діяльності зобов'язані дотримуватися цінностей, принципів і правил академічної доброчесності.
- Кожне навчальне завдання має бути виконане самостійно, крім випадків, коли його виконання передбачає участь декількох осіб або правилами виконання відповідних завдань дозволено отримання допомоги від інших осіб, використання допоміжних матеріалів та засобів, мережі Інтернет тощо.
- Кожен здобувач освіти у разі використання у своєму академічному творі результатів інтелектуального творіння інших авторів (текстів, ідей, розробок, тверджень, відомостей, думок тощо) зобов'язаний зробити посилання на відповідне джерело інформації.
- Навчальна робота може включати (повністю або частково) попередню навчальну роботу здобувача освіти лише у тому випадку, якщо це прямо дозволено умовами навчального завдання.
- В аудиторії здобувачі не допускаються до списування та обману – за порушення принципів академічної доброчесності викладач може накладати санкції: зниження балів, повернення роботи на доопрацювання, не допущення до захисту роботи та ін.
- Здобувачі можуть ознайомитися із *Кодексом академічної доброчесності Державного університету інформаційно-комунікаційних технологій* на сторінці сайту: chrome-extension://efaidnbnmnibpcajpcglclefindmkaj/https://duikt.edu.ua/uploads/p_447_96297052.pdf?2

ПАМ'ЯТКА З АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ PhD

Академічна доброчесність — це фундамент вашої наукової репутації. Дотримання цих порад допоможе вам уникнути проблем під час перевірки дисертації в системі антиплагіату та на етапі експертизи в НАЗЯВО.

1. Правило «Золотого трикутника» цитування

Кожного разу, коли ви використовуєте чужий текст, обирайте один із трьох форматів:

- ✓ **Пряма цитата:** Текст береться в лапки «...» з обов'язковим зазначенням сторінки [5, с. 21]. Використовуйте для визначень або унікальних висловів.
- ✓ **Парафраз:** Переказ ідеї власними словами. Лапки не потрібні, але посилання на автора [5] є обов'язковим.

- ✓ **Узагальнення:** Огляд думок кількох авторів. Посилання на групу джерел [2; 5; 10].

2. Етика роботи зі ШІ (AI Ethics)

Використання ШІ в науці є нормою, якщо воно **прозоре**:

- ✓ **Можна:** Використовувати ШІ для стилістичного редагування, перекладу термінів, структурування чернеток або написання коду для обробки даних.
- ✓ **Не можна:** Видавати згенеровані ШІ гіпотези, висновки або наукову новизну за власні напрацювання.
- ✓ **Обов'язково:** Зазначати використання ШІ в розділі «Методологія» або у вступі (як це зроблено в анотації до цих рекомендацій).

3. Уникайте «самоплагіату»

Якщо ви використовуєте фрагменти своїх попередніх статей (наприклад, магістерської роботи або тез конференцій) у дисертації — ви все одно повинні посилатися на власні раніше опубліковані праці. Науковий результат не може бути «новим» двічі.

4. Фактологічна чесність (Data Integrity)

- ✓ Ніколи не «підганяйте» результати експерименту під гіпотезу.
- ✓ Якщо кореляційний аналіз (Тема 7) показав відсутність зв'язку — це також науковий результат, який заслуговує на опис. Негативний результат у науці часто цінніший за «очікуваний».

5. Менеджмент співавторства

Вказуйте як співавторів лише тих осіб, які зробили реальний інтелектуальний внесок у статтю. «Почесне співавторство» (керівників або колег без участі в роботі) суперечить міжнародним етичним кодексам (COPE).

Порада-лайфхак: Використовуйте менеджери цитувань (*Zotero*, *Mendeley* або *EndNote*). Вони автоматично створюють посилання та списки літератури, що мінімізує ризик випадкового пропуску посилання, який система може розпізнати як плагіат.

ПОЛІТИКА КУРСУ («ПРАВИЛА ГРИ»)

- ✓ Курс передбачає роботу в колективі.
- ✓ Середовище в аудиторії є дружнім, творчим, відкритим до конструктивної критики.
- ✓ Освоєння дисципліни передбачає обов'язкове відвідування лекцій і практичних занять, а також самостійну роботу.
- ✓ Самостійна робота включає в себе теоретичне вивчення питань, що стосуються тем лекційних занять, які не ввійшли в теоретичний курс, або ж були розглянуті коротко, їх поглиблена проробка за рекомендованою літературою.
- ✓ Усі завдання, передбачені програмою, мають бути виконані у встановлений термін.
- ✓ Якщо здобувач відсутній з поважної причини, він презентує виконані завдання під час самостійної підготовки та консультації викладача.
- ✓ Здобувач має право замінити практичне завдання / самостійну роботу проходженням онлайн-курсу з відповідної теми. Здобувач може обрати один курс зі списку рекомендованих або узгодити інший з викладачем.
- ✓ Під час роботи над завданнями не допустимо порушення академічної доброчесності: при використанні Інтернет ресурсів та інших джерел інформації здобувач повинен вказати джерело, використане в ході виконання завдання. У разі виявлення факту плагіату здобувач отримує за завдання 0 балів.
- ✓ Здобувач, який спізнився, вважається таким, що пропустив заняття з неповажної причини з виставленням 0 балів за заняття, і при цьому має право бути присутнім на занятті.
- ✓ За використання телефонів і комп'ютерних засобів без дозволу викладача, порушення дисципліни здобувач видаляється з заняття, за заняття отримує 0 балів.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Бали (рівень)	Характеристика виконання
90–100 (Високий / А)	Завдання виконано повністю, продемонстровано системний підхід. Аспірант пропонує власні обґрунтовані рішення, вільно використовує знання з суміжних дисциплін та демонструє глибоке самостійне опрацювання теми.
82–89 (Достатній / В)	Завдання виконано самостійно. Аспірант здатен вирішувати практичні задачі навіть при зміні вихідних даних порівняно з прикладами, наведеними у методичних рекомендаціях.
75–81 (Достатній / С)	Матеріал засвоєно на конкретному рівні, передбаченому програмою. Проте спроби застосувати теоретичні положення для вирішення нестандартних практичних ситуацій викликають певні труднощі.
60–74 (Середній / D, E)	Забезпечується відтворення основних положень дисципліни без глибокого критичного аналізу. Робота має репродуктивний характер.

НЕФОРМАЛЬНА ТА ІНФОРМАЛЬНА ОСВІТА

Здобувачі мають право на перезарахування результатів навчання набутих у неформальній та інформальній освіті згідно «Положення про неформальну освіту Державного університету інформаційно-комунікаційних технологій»
chrome-extension://efaidnbnmnnibpcajpcglclefindmkaj/https://duikt.edu.ua/uploads/p_447_35048489.pdf

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК КУРСІВ ДЛЯ ОТРИМАННЯ ДОДАТКОВИХ БАЛІВ АБО ЗАРАХУВАННЯ ЗАМІСТЬ ПРАКТИЧНИХ РОБІТ / САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1. Структурні елементи, функціональне призначення та ресурсне забезпечення науки

Основи державної політики (Prometheus) — механізми формування пріоритетів у галузі науки та управління.

https://www.google.com/search?q=https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus%2BPP101%2B2018_T1

Тема 2. Методологія та методи дослідження.

Methods and Statistics in Social Sciences (Coursera, University of Amsterdam) — фундаментальний курс про науковий метод, дизайн дослідження та перевірку гіпотез.

<https://www.google.com/search?q=https://www.coursera.org/specializations/social-science-methods>

Тема 3. Алгоритм та логіка організації наукового дослідження

Research Methodologies (Coursera) — короткий огляд кількісних та якісних методів.

<https://www.coursera.org/learn/research-methodologies>

Тема 4. Пошук та аналіз наукової інформації.

Цифрові навички для вчителів (Дія.Освіта) — містить модулі з інформаційної гігієни та пошуку даних.

<https://osvita.dia.gov.ua/>

Вебінари від Clarivate та Elsevier (українською мовою) щодо роботи з базами Web of Science та Scopus.

Тема 5. Дизайн експериментальних досліджень та інструменти вимірювання в науці

Data Science: Foundations using R (Coursera, Johns Hopkins) — для тих, хто займається обробкою великих масивів даних.

<https://www.coursera.org/specializations/data-science-foundations-r>

Тема 6. Академічна доброчесність та правова охорона інтелектуальної власності.

Академічна доброчесність: онлайн-курс для викладачів (Prometheus) — курс критично важливий для аспірантів, оскільки пояснює стандарти цитування та запобігання плагіату в Україні.

<https://prometheus.org.ua/prometheus-free/akademichna-dobrochesnist-dlya-vykladachiv/>

Тема 7. Обробка, аналіз та інтерпретація результатів

Основи статистики (Prometheus) — база для аналізу результатів будь-якого експерименту.

Excel для бізнесу: лайфхаки, що пришвидшують роботу та знижують витрати

<https://prometheus.org.ua/prometheus-free/excel-for-business/>

Тема 8. Форми представлення наукових результатів.

Writing in the Sciences (Coursera, Stanford) — як писати наукові статті зрозуміло та професійно.

<https://www.coursera.org/learn/sciwrite>

Тема 9. Етикет наукової комунікації та підготовка до захисту

How to Write and Publish a Scientific Paper (Coursera, École Polytechnique)

<https://www.coursera.org/learn/how-to-write-a-scientific-paper>

ГЛОСАРІЙ

- **Абсолютні знання** – це повне, вичерпне відтворення узагальнених уявлень про об’єкт, що забезпечує абсолютну відповідність образу і об’єкту в певний період пізнання.
- **Академічна свобода** — право вченого на самостійний вибір тем, методів та інтерпретацію результатів без політичного чи ідеологічного тиску.
- **Аксиома** - істинні положення, що приймаються без логічного доказу, в силу їх безпосередньої переконаності
- **Апріорні знання** – ті, що не ґрунтуються на досвіді, а передують йому і вказують шлях здобуття наукових знань.
- **Апробація наукових результатів** — оприлюднення та критична оцінка результатів дослідження науковою спільнотою (через конференції, публікації, семінари) перед офіційним захистом дисертації.
- **Архітектоніка наукового знання** — це багаторівнева структура та логіка взаємозв’язку компонентів науки (понять, гіпотез, теорій, методів), що забезпечують її внутрішню цілісність, гармонійність та функціональність як єдиної інтелектуальної системи.
- **Визначення** — розкриття змісту поняття шляхом перерахування його суттєвих ознак.
- **Відкрита наука (Open Science)** — рух за те, щоб наукові дослідження, дані та їх розповсюдження були доступними для всіх рівнів суспільства (включаючи публікації у відкритому доступі).
- **Відносні знання** - це знання, які, будучи в основному адекватним відображенням дійсності, відрізняються певною неповнотою збігу образу з об’єктом.
- **Вчений (Scholar / Scientist)** – це людина, яка провадить фундаментальні та (або) прикладні наукові дослідження з метою здобуття наукових та (або) науково-технічних результатів.
- **Генеративний ШІ** — клас систем штучного інтелекту, здатних створювати новий контент (текст, код, зображення) на основі вхідних даних; у контексті даних рекомендацій використовується як інструмент структурування навчального матеріалу.
- **Гіпотеза** — наукове припущення, висунуте для пояснення будь-яких явищ (процесів) або причин, які зумовлюють даний наслідок.

- **Дефініція** — це стисле логічне формулювання змісту поняття; результат процесу визначення, виражений у лаконічній формі
- **Дизайн дослідження (Research Design)** — логічна структура та план проведення наукової роботи, що визначає послідовність етапів, методи збору та аналізу даних для перевірки гіпотези.
- **Дослідник (Researcher)** - це людина, яка здійснює наукові дослідження у будь-якій сфері.
- **Етос науки (Scientific Ethos)** — сукупність цінностей та норм, що визначають поведінку вченого.
- **Закон** — внутрішній суттєвий зв'язок явищ, що зумовлює їх закономірний розвиток.
- **Знання** – це перевірений практикою результат пізнання дійсності, адекватне її відбиття у свідомості людини.
- **Інституціоналізація науки** — процес перетворення науки на соціальний інститут з власними правилами, ієрархією (ступені/звання) та організаціями.
- **Категоріальний апарат** - система найбільш фундаментальних, загальних понять (категорій), що відображають суттєві властивості та закономірності розвитку об'єктивної дійсності.
- **Категорії** - загальні та фундаментальні поняття, що відображають найбільш суттєві, загальні якості явищ дійсності.
- **Методологія** — вчення про систему методів, принципів та підходів до пізнання дійсності, а також логічна організація дослідницької діяльності.
- **Метою науки** є пізнання законів суспільства і природи, відповідний вплив на природу й отримання корисних суспільству результатів.
- **Натурфілософія** - філософія природи, уможливає тлумачення природи, що розглядається в її цілості, спирається на абстрактні поняття, які виробляються в ході виникнення і розвитку філософії.
- **Наука** - це система накопичених знань і діяльність людей, що спрямована на одержання, засвоєння, переробку, подальшу систематизацію, більш заглиблене пізнання та подальше втілення в практику отриманої інформації.
- **Наука як система знань** - струнка система понять, категорій та законів, що відображають об'єктивну дійсність.
- **Наука як соціальний інститут** - мережа установ (університети, академії), професійних спільнот та етичних норм.

- **Наука як специфічна діяльність** - процес інтелектуальної праці, що вимагає особливої підготовки та методів.
- **Наукова діяльність** - інтелектуальна творча діяльність, спрямована на здобуття і використання нових знань.
- **Наукова ідея** — інтуїтивне пояснення явища (процесу) без проміжної аргументації, без усвідомлення всієї сукупності зв'язків, на основі яких робиться висновок.
- **Наукова новизна** — ключова характеристика результатів дослідження, що вказує на вперше здобуте нове знання, яке раніше не було відоме в науці та має теоретичне або практичне значення.
- **Наукова парадигма** — прийнята науковим співтовариством модель постановки та вирішення проблем; фундамент, на якому будується дослідження в певний історичний період.
- **Наукова парадигма** — сукупність переконань, цінностей і методів, що поділяються науковою спільнотою в певний період.
- **Науковець (Scientist)** - це людина, яка є спеціалістом у певній галузі науки.
- **Науковий потенціал** — інтегральна спроможність держави чи установи ефективно розв'язувати науково-технічні завдання.
- **Науковий потенціал** — це сукупність ресурсів: кадрів, матеріальної бази, фінансування та інформації, які забезпечують функціонування науки в межах держави.
- **Науковий працівник (Research Fellow / Academic Staff)** - людина, яка за основним місцем роботи та відповідно до трудового договору (контракту) професійно займається науковою, науково-технічною або науково-педагогічною діяльністю та має відповідну кваліфікацію, підтверджену результатами атестації.
- **Науковий факт** – знання про об'єкти або явища, вірність яких доведена.
- **Наукознавство** - це одна з галузей досліджень, що вивчає закономірності функціонування та розвитку науки, структуру і динаміку наукової діяльності, взаємодію науки з іншими соціальними інститутами і сферами матеріального і духовного життя людства.
- **Наукометрія** — галузь, що вивчає розвиток науки шляхом статистичного аналізу публікацій, цитувань та інших кількісних показників наукової діяльності.

- **Об'єктом науки** є пов'язані між собою форми руху матерії та особливості їх відображення у свідомості людей.
- **Онтологічний базис дослідження** - фундаментальна основа дослідження, яка визначає природу об'єкта вивчення.
- **Парафраз (у науковому письмі)** — переказ чужої думки чи ідеї власними словами з обов'язковим посиланням на першоджерело, що є важливим елементом академічної доброчесності.
- **Пізнання** - процес руху людської думки від незнання до знання називають, в основі якого лежить відтворення у свідомості людини об'єктивної реальності.
- **Плагіат (Академічний плагіат)** — оприлюднення (частково або повністю) наукових результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження та/або відтворення опублікованих текстів інших авторів без зазначення авторства.
- **Понятійний апарат** - сукупність понять, які використовуються в конкретній галузі знань або в межах одного дослідження для опису об'єктів та явищ.
- **Понятійно-категоріальний апарат** - цілісна ієрархічна система, що об'єднує загальні категорії та конкретні поняття, які забезпечують всебічний опис предмета дослідження.
- **Поняття** - це відображення найбільш суттєвих і властивих предмету чи явищу ознак
- **Постулати** - твердження (судження), що приймаються науковою теорією як істинні, хоча вірність їх не доведена.
- **Правило** - умова, якої необхідно дотримуватись, виконуючи якусь дію.
- **Предмет науки** - самі знання, їх генезис, способи отримання і практичного застосування.
- **Принципи** - вихідні положення будь-якої теорії, учення, науки або світогляду; абстрактні визначення ідеї, що виникли в результаті суб'єктивного осягнення досвіду людства.
- **Ресурсний базис науки** — це цілісна система матеріально-технічних, інтелектуальних, фінансових, інформаційних та організаційно-правових засобів, які забезпечують функціонування наукової сфери, проведення досліджень та впровадження їхніх результатів у практику.

- **Судження** — думка, в якій за допомогою зв'язку понять стверджується або заперечується що-небудь.
- **Сциєнтизм** — світоглядна установка, яка розглядає науку (насамперед природничу) як найвищу цінність і єдине джерело істинного знання.
- **Теорія** - система знань, що описує і пояснює сукупність явищ певної частки дійсності і зводить відкриті в цій галузі закони до єдиного об'єднувального початку (витоку).
- **Термін** — це слово або словосполучення, яке чітко й однозначно позначає конкретне поняття у певній галузі науки, техніки чи мистецтва.
- **Термінологічне плато дослідження** - сталий інформаційно-мовний простір дослідження, де всі ключові терміни вже визначені, узгоджені між собою і не потребують додаткових пояснень протягом подальшого викладу.
- **Термінологічний базис дослідження** - сформований перелік термінів, які мають однозначне трактування в межах даної роботи та слугують інструментом для викладу результатів.
- **Умовивід** — розумова операція, за допомогою якої з певної кількості заданих суджень виводиться інше судження, яке певним чином пов'язане з вихідним.
- **Функція науки** - виробництво і використання, систематизованих, об'єктивних знань про дійсність.

ПИТАННЯ ЯКІ ВІНОСЯТЬСЯ НА ІСПИТ

Блок 1. Теоретико-методологічні основи науки

1. Поняття науки як системи знань, соціального інституту та специфічного виду діяльності.
2. Класифікація наук та місце менеджменту в системі наукових знань.
3. Категоріальний апарат наукового дослідження: поняття, категорії, закони та принципи.
4. Наукова ідея, гіпотеза та теорія: сутність та логічний зв'язок.
5. Поняття наукової парадигми та її роль у розвитку науки.
6. Архітектура наукового знання: від емпіричного факту до наукової теорії.

Блок 2. Організація та методологія дослідження

7. Вибір та обґрунтування теми дисертаційного дослідження. Критерії актуальності.
8. Об'єкт, предмет, мета та завдання наукового дослідження: правила формулювання та взаємозв'язок.
9. Рівні наукового пізнання: філософський, загальнонауковий та конкретно-науковий.
10. Методологічне дерево дослідження: принципи побудови та функціональне призначення.
11. Класифікація методів наукового пізнання (теоретичні, емпіричні, математичні).
12. Алгоритм проведення літературного огляду: робота з базами Scopus та Web of Science.
13. Матриця синтезу як інструмент обґрунтування наукової новизни.

Блок 3. Експериментальні дослідження та обробка даних

14. Дизайн експериментального дослідження в менеджменті: групи, змінні, протокол.
15. Управлінська гіпотеза: правила побудови та методи перевірки.
16. Побічні змінні в експерименті та способи мінімізації їх впливу на результат.
17. Кореляційний аналіз у наукових дослідженнях: інтерпретація результатів.
18. Візуалізація наукових даних: типи графіків та принципи ефективної презентації результатів.

Блок 4. Академічна етика та інтелектуальна власність

19. Академічна доброчесність: основні принципи, види порушень та відповідальність.
20. Правила цитування та парафразу. Оформлення посилань за стандартами (APA, ДСТУ).
21. Етика використання штучного інтелекту в наукових дослідженнях: межі дозволеного.
22. Поняття самоплагіату та способи його уникнення.
23. Відкрита наука (Open Science) та публікаційна стратегія дослідника.

Блок 5. Апробація та представлення результатів

24. Структура наукової статті (стандарт IMRAD) та вимоги до фахових видань.
25. Підготовка анотації (Abstract) англійською мовою: структура та мовні штампи.
26. Цифровий профіль вченого: ORCID, Google Scholar, ResearchGate.
27. Етикет наукової комунікації під час публічного захисту: робота із зауваженнями опонентів.
28. Підготовка презентації дисертації: логіка побудови та візуальний супровід.

Перевір себе: 10 хвилин перед іспитом!!!

Рекомендація: якщо ви можете впевнено пояснити терміни з правої колонки — ви готові до іспиту

№ картки	Тема (Питання)	Ключові поняття для відповіді (Check-list)
1	Наука як система та інститут	☐ Знання (логіка); ☐ Установи (ДУІКТ, НАНУ); ☐ Діяльність (процес); ☐ Професійна етика.
2	Гіпотеза, Закон, Теорія	☐ Припущення (Якщо... то...); ☐ Стійкий зв'язок; ☐ Вища форма узагальнення; ☐ Доказовість.
3	Об'єкт та Предмет	☐ Сфера/Процес (Об'єкт); ☐ Конкретний аспект/Властивість (Предмет); ☐ Співвідношення цілого і частини.
4	Методологічне дерево	☐ Коріння (Філософія); ☐ Стовбур (Загальнонаукові методи); ☐ Гілки (Прикладні інструменти).
5	Матриця синтезу	☐ Літературний огляд; ☐ Порівняння авторів; ☐ Пошук «білих плям» (наукової новизни).
6	Дизайн експерименту	☐ Експериментальна/Контрольна групи; ☐ Незалежна/Залежна змінні; ☐ Відтворюваність.
7	Кореляційний аналіз	☐ Коефіцієнт r ; ☐ Сила зв'язку (>0.7); ☐ Напрямок (прямий/зворотний); ☐ Кореляція \neq Причина.
8	Академічна доброчесність	☐ Лапки (Цитата); ☐ Посилання (Парафраз); ☐ Заборона самоплагіату; ☐ Репутація вченого.
9	Стандарт IMRAD	☐ Introduction; ☐ Methods; ☐ Results; ☐ Discussion; ☐ Міжнародний формат публікацій.
10	Штучний інтелект у науці	☐ Декларування (прозорість); ☐ Gemini/ChatGPT як асистент; ☐ Авторська відповідальність.
11	Наукометрія	☐ Індекс Гірша (h -index); ☐ Імпакт-фактор; ☐ Scopus / Web of Science; ☐ Цитування.
12	Цифровий профіль вченого	☐ ORCID (ID); ☐ Google Scholar (профіль); ☐ ResearchGate; ☐ Видимість у науковому світі.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

- 1) Google Scholar або Google Академія: пошукова система і некомерційна бібліометрична база даних, що індексує наукові публікації та наводить дані про їх цитування URL : <https://scholar.google.com.ua/>
- 2) Бібліотечні портали знань : *монографія* / колектив авторів ; відп. ред.: К. В. Лобузін ; НАН України, Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського. Київ, 2022. 384 с.
- 3) Виноградова О. В., Легомінова С. В., Капелюшна Т. В., Голобородько А. Ю. (2025). Забезпечення функціонування підприємства в умовах невизначеності: параметрична оцінка. *Technology audit and production reserves*. 6/4(86), 14–21. <https://doi.org/10.15587/2706-5448.2025.344903>
- 4) Виноградова О.В. Основи наукових досліджень та організації науки. *Методичні рекомендації для вивчення дисципліни*. Київ, ДУІКТ. 2025. 50 с.
- 5) Виноградова О.В. Основи наукових досліджень та організації науки. *Конспект лекцій*. Київ, ДУІКТ. 2025. 150 с.
- 6) Гарбар І. В., Гарбар А. І. Наукова комунікація як складова фахової діяльності : *методичні вказівки*. Миколаїв : НУК, 2023. <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi81/0060694.pdf>
- 7) Гребенюк Т.В. Академічна доброчесність: *навчальний посібник*. Запоріжжя: ЗДМУ, 2021. 108 с.
- 8) Кодекс академічної доброчесності Державного університету інформаційно-комунікаційних технологій https://duikt.edu.ua/uploads/p_447_96297052.pdf
- 9) Медвідь В. Ю., Данько Ю. І., Коблянська І. І. Методологія та організація наукових досліджень (у структурно-логічних схемах і таблицях): *навч. посіб.* Суми: СНАУ, 2020. 220 с. https://agro.snau.edu.ua/wp-content/uploads/2020/11/20201113_100711.pdf
- 10) Омельчук С. Бути чесним у навчанні й науці: експрес-курс з академічної доброчесності для здобувачів вищої освіти: *навчальний посібник*. Херсон: Олді+, 2021. 80 с.
- 11) Плачинда Т. Формування етикету наукового спілкування у науковців-початківців. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки*. 2023. Вип. 42. С. 94–106. DOI: <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2023-42-07>.
- 12) Положення про фаховий семінар для апробації дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук та доктора філософії у Державному університеті інформаційно-комунікаційних технологій. ДУІКТ. 2024.

- 13) Порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/44-2022-%D0%BF#Text>
- 14) Цифрові бібліотечно-інформаційні ресурси у розбудові наукового сегменту національного інформаційного простору : *монографія* / колектив авторів ; відповід. ред. : К. В. Лобузін ; НАН України, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Київ, 2021. 420 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004171>
- 15) Шарпан О.Б. Основи наукових досліджень. *Курс лекцій. Навчальний посібник*. Київ. КПІ ім. Ігоря Сикорського. 2023. 89 с. <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/5b92ca46-f2ed-4f5a-b5d1-6a5270dcba54/content>

Додаткова

- 16) Materials Research Society(MRS) <https://www.mrs.org/#>
- 17) Вимоги до оформлення дисертації (Наказ МОН від 12.01.2017 № 40) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-17#Text>
- 18) Виноградова О. В., Сьомкіна Т. В., Кондрашов О.А. (2025). Методика дослідження споживчої оцінки привабливості атрибутів комплексу послуг інтернет-маркетингу торговельного підприємства. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*, 2025, № 2. <http://nasoa.edu.ua/pidrozdily/redaktsijno-vydavnychij/nv/>
- 19) Виноградова О.В., Легомінова С.В., Голобородько А.Ю., Носова Т.І. (2025) Моделювання бізнес-процесів для управління інтегративним цифровим розвитком підприємств. *Academy Review*. № 1 (62) С.193 – 210. DOI: <https://doi.org/10.32342/3041-2137-2025-1-62-14> (WoS)
- 20) Висоцька Л., Кирилова Д. CASE: академічна доброчесність: *навчально-методичний посібник*. Кривий Ріг: ВСП «КРФК НАУ», 2022. 60 с.
- 21) Гаєв Є. О. Шість уроків з академічної доброчесності : *навч. посіб.* Київ : Інтерсервіс, 2020. 41 с. <http://e-csr.org.ua/node/2>
- 22) Дименко Р., Виноградова О., Сьомкіна Т. (2026). Організація наукових досліджень у прикладних науках. *Актуальні питання економічних наук*. Лютий 2026. <https://a-economics.com.ua/index.php/home/about>
- 23) Закон України “Про внесення змін до деяких законів України щодо пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності” від 1 лютого 2022 року № 2031-IX <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2031-20#Text>

- 24) Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського URL : <http://www.nbuv.gov.ua>.
- 25) Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) (Постанова КМУ від 23.03.2016 № 261) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF#Text>
- 26) Порядок розгляду повідомлень щодо порушення процедури захисту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2024/06/%D0%9F%D0%BE%D1%80%D1%8F%D0%B4%D0%BE%D0%BA-%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B3%D0%BB%D1%8F%D0%B4%D1%83-%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D1%8C-%D1%89%D0%BE%D0%B4%D0%BE-%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%83%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%86%D0%B5%D0%B4%D1%83%D1%80%D0%B8-%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%83-%D0%B2%D1%96%D0%B4-25.06.2024.pdf>
- 27) Порядок розгляду скарг/повідомлень щодо фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2024/10/%D0%9F%D0%BE%D1%80%D1%8F%D0%B4%D0%BE%D0%BA-%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B3%D0%BB%D1%8F%D0%B4%D1%83-%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%80%D0%B3_22.10.2024.pdf
- 28) Про затвердження переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 31 грудня року, наступного після припинення або скасування воєнного стану в Україні *Постанова КМУ № 476 від 30 квітня 2024 року* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/476-2024-%D0%BF#Text>
- 29) Про наукову і науково-технічну діяльність» (з останніми змінами щодо фінансування та грантової підтримки) *Закон України*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19/stru> Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук: наказ Міністерства освіти і науки України 23.09.2019 № 1220 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1086-19>
- 30) Ресурси наукових бібліотек як складова інформаційної основи сучасного національного роз витку : [монографія] / В. Горовий, С. Горова, М. Закіров [та ін.] ; відп. ред. І. Мищак ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2024. – 220 с. https://nbuviap.gov.ua/images/e_biblioteka/naukovi_resursi/Socialni%20komunikacii/resursi_naukovich_bibliotek_23.01.2025.pdf
- 31) Український інститут науково-технічної експертизи та інформації <http://www.uintei.kiev.ua/>